

Suky István magyar menedéklevele 1508-ból.

(Hasonmásával.)

I.

Az Erdélyi Nemzeti Múzeum levéltára 1911 nyarán egy értékes családi letéttel gyarapodott. Széplaki báró Petrichevich-Horváth Kálmán nagybirtokos, a magyarországi unitárius egyház főgondnoka adta be ide a felsőzsuki udvarházánál őrzött régi Suky és Petrichevich-Horváth-levéltárat.¹

Ebben az értékes anyagban találtuk az Erdélyi Nemzeti Múzeumnak ma legrégebb magyar nyelvemlékét, egy Kolozsvárt, 1508 április 2-án kelt oklevelet.²

A Suky-család, a melynek levéltára ezt a nyelvemléket megőrizte, a középkorban egyik legnagyobb szerepű és legnagyobb birtokú kolozsmegyei család volt. Első ismert őseik már a XIV. század elején ott laktak a Kis-Szamos jobboldali terraszára épült Alsó- és Felsőzsúkon. Kolozsvár és Apahida határától Bonczhidáig s innen keletre majdnem be a Mezőség közepéig — a két Zsuk, Visa, Béré, Kályán, Kötelend, Szovát, Omboz és Sármás — mintegy 2—300 km² terület volt nagyrészen a tulajdonukban. Kolozsmegyében többen viseltek közülök tisztségeket s jelentékeny szerepet játszottak az ország történetében is. Zsigmond király alatt az udvar környezetébe jutnak s tőle nyerik 1418-ban Konstanztban

---

¹ A Suky-levéltár 1484 darabból állott; 186 darab Mohács előtti, köztük 23 függőpecsétetes pergamen oklevéllel. Legrégőbbi adata egy 1294-ből kelt oklevél, 1366-iki átírásban. Utána a legközelebbi 1312-ben s a legelső eredeti 1326-ban kelt. A két levéltár külön volt rendezve, külön indexekkel. A Suky-levéltár indexét latin nyelven Tordátfalvi János ügyvéd készítette 1767-ben. Hozzá csatolta a Sukyaknak a levéltár anyaga alapján összeállított családfáját. — A Petrichevich-Horváth-levelek XVIII. századi indexe magyar nyelvű. Az utóbbi levéltár néhány irománykötegének indexe nem került elő, bár a jelzésekből kétségtelenül látszik, hogy a levéltár ez a része is régi rendezésen ment át s akkor bizonyára indexe is készült. A Petrichevich-Horváth-levéltár anyaga különben a XVI. század utolsó negyedében kezdődik körülbelül egyenlő nagy a Suky-levéltárral.

² Az oklevelet dűrva, vízjegytelen papirosra írták. Jelzése C. 11. Hátára Tordátfalvi János 1767-ben e rövid kivonatot jegyezte: 1508. Stephanus Suki ac sorores suae excontentant novercam eorum Annam Bathori alias Joannis Suki patris eorum consortem ratione parapherni et dotis in fl. 70. — Méretei: Szélessége 32·3 cm. Hosszúsága jobbról 18·5, balról 17·4 cm.

a levéltárunkban fennmaradt címeres levelüket. A fő címerszerző Suky János fia Benedek az 1437-iki parasztlázadás idején az erdélyi nemesség egyik főembere. Ennek öcscse Mihály előbb Mátyás király kedvelt bejárója, kinek tíz lóra adat hópénzt, majd mikor az 1467-iki lázadásban rokonával, Farnosi Veress Benedekkel együtt részt vesz, nótán mindenét elveszti s a király Szebenben fejét véteti. A család hatalmát ez a katasztrófa sem törte össze, mert Mátyás király kegyelméből Suky Mihály vagyona később nagyrészen gyermekei kezére jutott vissza s rokonságuk, mely Erdély legjobb családjaival, sőt a Somkerekai Erdélyiek révén távolról magával Mátyás királlyal is fennállott, továbbra is szerepet biztosított számukra.³ E család egyik tagjának szól az 1508-iki menedéklevél. Lássuk, hogy ki volt ő, s kik a családtagok, a kiktől a menedéklevél névszerint is megemlékeznek.

A fő címerszerző Suky Jánosnak unokája volt az a János, kinek özvegyét Báthory Annát s fiát Istvánt a mi nyelvemlékünk említi. Ezt a Jánost Suky Sánta Jánosnak is nevezték. Már 1468-ban ott van, mikor a Suky Mihálytól elkobzott birtokokba Csupor Miklóst beiktatják s ettől kezdve sűrűn látjuk szerepelni. Azt is tudjuk, hogy 1482-ben Katalin asszony a felesége⁴ s a Suky-levéltár és a Teleki-oklevéltár adataiból családjáról, gyermekeiről a következő táblázat állítható össze:

Suky Sánta János
1468-ban már szerepel. † 1491 III. 15 előtt
a) Katalin
b) Báthory Anna

a) István	a) Orsolya	a) Erzsébet	a) Potentiana
sz. 1480 előtt. † 1516 XII. 2. és 1517 X. 31 közt.	Somkerekai		Besenyői
felesége Teremi Margit, Péter leánya, Kolozsvárról.	Erdélyi Tamásné.		Hosszuaszói
esk. 1506 VI. 27 előtt (1527-ben Lepsényi Istvánné)	1513-ban özvegy, 1530-ban még él.		Ferenczné 1514.

E táblázaton szereplő nevek közül nyelvemlékünkben a Suky Jánoséval, Báthory Annáéval és Suky Istvánéval találkozunk. Közülök Suky Sánta János akkor már nem élt. Suky Istvánról elég bőven szólnak adataink.

A hogy örökségét atyja halála után megkapta s önállósult, egész életében cserélt, zálogosított, perelt. Már 1495 június 17-én kölcsönös örökösödési szerződést kötött magtalan halálozás esetére Somkerekai Erdélyi Jánossal, ennek nevével Szilágyi Justinával s testvéreivel Erdélyi Tamással és Mártonnal Asszonyfalvára, Oláhsukra s a kötelandi, szováti és suki részjóságokra. Ebbe az örökbevallásba Suky István egy év mulva

³ A család régi szerepére forrásaink: a Suky-levéltár; gr. Teleki József: A Hunyadiak korának oklevéltár-kötetel s a Történelmi Tár 1907. évfolyama.

⁴ A székli gróf Teleki-család oklevéltára II. k. 92 és 148—149. l.

(1496. VI. 12) újra beléegyezését nyilvánította, de már a következő év május 2-án Thelegdi István alvajda előtt magyar és oláhsuki, kötelendi és szováti birtokrészeit 2000 aranyforintért Szamosfalvi Mikola Ferencznek és Mocsi Salathielnek vetette zálogba; majd 1499-ben a kötelendi határban építeni kezdett halastavat 300 aranyforintért Erdélyi Jánosnak vallja örökbe. Ugyanezzel négy év múlva (1503 augusztus 5.) Sukon 1495-ben kötött kölcsönös örökösödési szerződését ismét megújítja, de mivel Erdélyi János szováti és kötelendi részeit időközben Ombozi Miklósnénak, Suky Ilonának inscribálta, azok helyett magyar- és oláh-kályáni birtokait kötötte le.⁵

Úgy látszik, hogy ehhez az időhöz közel történhetett a Suky István házassága. Egy tekintélyes és vagyonos kolozsvári polgárnak, Teremi Péternek⁶ a leányát, Margitot vette feleségül. Ebből a házasságból született az a két fiú, kik közül a kolozsmonostori konvent bizonyáglevelé szerint 1518-ban János 8, Benedek 5 éves volt.⁷ 1506 június 27-én a kolozsmonostori konvent előtt kiállított oklevélben Suky István kijelentette, hogy midőn néhai Teremi Péter leányát feleségül vette, az sok hozományt vitt magával, a melyekből ő nehéz szükségeiben sokat elköltött és tékozolt. Éppen ezért nem akarván, hogy halála esetére felesége megkárosodjék, suki birtokát a Szamoson levő három kövű malmával és a *Sukitó* nevű halastavával együtt 1000 forintban feleségének inscribálta. A birtokba aztán az asszonyt 1508-ban be is igtatták.⁸

Suky Istvánról II. Ulászló zavaros uralma idejéről találunk még néhány adatot. Így 1511 június 25-ről egy Berkenyesről keltezett levélből látjuk, hogy őt és Baraz Pált s néhai Baraz Mihály özvegyét interdictummal fenyegetve megintették, hogy Retkes Mihálylyal és Biró Antallal Szoporból béküljenek ki.⁹ 1512-ben fölmentették a hadbamenetel alól, 1516 december 2-án Szapolyai János egy oklevelében még szerepel, de már 1517 október 31-én nem élt s özvegye 1522-ben Lepsényi Istvánnak volt a felesége.

Ily aránylag bő adatok mellett szinte csodálatos, hogy az oklevél másik főszemélyéről Báthory Annáról nyelvemlék oklevelünkön kívül sem

⁵ Teleki-oklevéltár II. k. 199—201, 206—207, 216—217, 236—237, 258—260. l.

⁶ Jakab Elek: Oklevéltár Kolozsvár története I. kötetéhez 292—293. l.

⁷ N. fasc. 11 sz. oklevél a Suky-levéltárban.

⁸ A függőpecsétes, hártyaoklevél a Suky-levéltárban D. 3. sz. alatt. Az igtatásról szóló oklevél 1767-ben még meg volt a levéltár D. 5. száma alatt; ma azonban hiányzik.

⁹ A Suky-levéltár A 26, 27, 28, 29 és 30 sz. oklevelei. Ezenkívül Suky Istvánra adatokat tartalmaznak még a levéltár A 25, C 12, 13, G . . P 6, K 4, J 4, 5, 6, 7 számú oklevelei, továbbá a Teleki-oklevéltár II. kötetének az idézettekén kívüli több oklevele. Mind a nyelvemlék, mind a Suky István halálzási idejére fontos oklevelek keltezésének megfigyeltését dr. Veress Endre szívességéből nyertem.

a Suky-levéltár egyetlen oklevele nem tud, sem a Báthoryak legteljesebb családfája és családtörténete¹⁰ nem ismeri.

Személyéről semmit sem tudunk megállapítani azon kívül, a mit menedéklevele tartalmaz; sőt a Suky-levéltár egy oklevele az iránt is kérdést támaszt, hogy miként lehetett a Suky-gyermekek mostohája?

Ez az oklevél néhai Suky János özvegyének, Katalin asszonynak állítólag 1487-ben tett és 1499-ben pótitézkedésekkel kiegészített végrendelete. Külsőleg fogalmazványának látszó oklevél, melynek első sorában Suky Jánosné így nevezi meg magát: „Ego domina Catherina, relicta nobilis quondam Johannis de Suk.“ Keltezése pusztán 1487 s kiegészítésénél ismét hely és közelebbi idő megjelölése nélkül csak 1499 évszámot találunk.¹¹ Ha ez az adat igaz lenne, úgy Suky Jánost Katalin asszony túlélte volna s a mi menedéklevelünk Báthory Annája nem lehetne mostohaanyja Suky Istvánnak.

Azonban Katalin asszony végrendeletének szokatlan alakiságai, a pusztá évszám, a keltezés helyének s közelebbi időpontjának hiánya az oklevelet külsőleg gyanussá teszik. Gyanussága mellett szól az a körülmény is, hogy éppen utolsó soraiból láthatóan hitelét valószínűleg már a XVI. század elején kétségbe vonhatták.

Ezzel szemben nyelvemlékünk hitelessége ellen semmi külső vagy belső bizonyíték nem merül fel. Alakja, írásmódja, kiállítás, nyelvezete smég egyetlen címeres pecsétjének paizsalakja is hitelessége mellett szólnak.¹²

A két oklevél ellentmondásának teljes eldöntésére jelenleg nincs elég belső, tárgyi bizonyíték rendelkezésünkre, s ezért a külső bizonyítékokra vagyunk utalva. Ezek nyelvemlékünk mellett szólnak¹³ s mindaddig, míg hiteles adatok nem bizonyítják az ellenkezőt, hihetjük, hogy Báthory Anna Suky Sánta Jánosnak csakugyan felesége s gyermekeinek mostohája volt. Ha pedig az volt, úgy az is bizonyos, hogy felesége csak 1482 és 1491 közt lehetett, mert az előbbi évben június 26-án Suky János felesége még Katalin asszony volt, 1491 márczius 15-én pedig Suky János már nem élt.

¹⁰ Dr. Wertner Mór: A Báthoryak családi történetéhez; Turul 1900. 6—29. l.

¹¹ Az arab évszámok a XV. század végének és a XVI. század elejének jellegzetes számai. Különösen a 4 számjegy az, a mely az akkor szokásos fél-nyolczas alakban írva mindenesetre a mellett bizonyít, hogy az oklevelet a XVI. sz. elejénél később nem írhatták. Erre mutat különben írásának egész karaktere is.

¹² E pecséten nagyon érdekes, hogy Székely Gergely névbetűit magyaros sorrendben S. G.-nek látjuk vésvé. A többi pecsétet kameás gyűrűkkel nyomták.

¹³ Az 1487—99-iki gyanus végrendeleten kívül nincs olyan adat, a mely a legkisebb kétséget támaszthatná ellene, s az oklevél gyanussága mellett szinte önként kínálkozik az a föltevés, hogy azt valószínűleg a XVI. század első negyedében, talán akkor koholhatták, midőn a Suky-leányok örökségeikért 1514 körül Suky Istvánnal s azután utódaival perlekedtek.

Fölmerülhet még az a kérdés, hogy miért kél ez az oklevél oly sokára Suky János halála után; miért elégtették ki olyan későre a mostoha igényeit? Hiszen ha azt tesszük fel, hogy Suky Sánta János 1490-ben halt meg, akkor is majdnem husz év telt el a Báthory Anna kielégítéséig. Erre is elfogadható feleletet találhatunk.

Mindenekelőtt a miért a kielégítés 1508-ban történt, abból még nem következik, hogy a mostoha azt csak akkor kérte. Folyhatott ezért pör előbb is, bár adatai nem maradtak reánk s magából a menedéklevélből nincs, a mi erre a következtetésre alapúl szolgálhatna. De ha csak 1508-ban állott volna elő e mostoha igényeivel, az is jól érthető abból, hogy Suky István költekezett, tékozolt, zálogosított s birtokait többféleképpen lekötötte s ebben az évben 1000 forintban inscribált zsuki birtokába feleségét beigtatták. Ezek a körülmények sarkalhatták a mostohát, hogy ha előbb várt is, most addig sürgesse kielégítését, a míg van miből, s ezen az úton néhány év múlva Suky István egyik leánytestvére Hosszuaszói Ferenczné is követte.¹⁴

(Kolozsvár.)

Kelemen Lajos.

II.

A hasonmásban is bemutatott 1508-iki új magyar nyelvemlék szövegét és olvasását néhány magyarázó jegyzet kíséretében az alábbiakban közöljük:

Betűszerinti szövege.

Ezt mý Emlkezetre adýwk vg mýnth, fogoth Býrak, Vytezlew es Nemeffeg ieleuffen Zekel gergel eleut Cheeh líthwan eleut, Waf Janos Eleut Lazar ferench elewt, Az Zwký líthwan az ew hwgayual egetembe, az Ew Mwíthoha annokot, az Bathorý Annath ký wolt az Zwký Janos felefege, meg elegýtette, az fellýwl meg mondoth Zwký líthwan mýnd Jeg rwhaýarwl, mýnd kedeglen egebekrwl valamý wola, mýnd rwhabol mýnd egeb Ingo býngo morhaýabol, es¹ atýanak penzebewl, vg mýth, adda, Egbe zamlalwan, hetwen forýntoth, mý eleutwk, Es² towaba ll modon hog, ez el mult adoýerth kel venniek zaboth³ zabod, es el welfek azt ýs, elewtwnk lg⁴ vegez-tuk. Thowabýa ez felýul meg mondoth anna azzon ada mý elewtunk myndenek-rul, az Zwký líthwannak menedeked, ezt mý az mý pecetwkel ezt meg erewlíýtutuk, es emlekezetre adýuk, ez leuel kewlt kolofwarth keden, letare eleuth valo wofarnap eleuth, Anno domini milleffimo Quingenteffimo octauo:

(P. H.)

(P. H.)

(P. H.)

— (P. H.)

¹⁴ A Suky-levéltár C 12, 13, Y 4—7 sz. oklevelei. Teleki-oklevéltár II. 318—320 és 432. l.

¹ Áthuzva: pe.

² Utána *toó* áthuzva.

³ Áthuzva: az zegen Jobagok wegének.

⁴ Utána áthuzva: el weztek.

Olvasása eredeti kiejtése szerint.

Ezt mi emlékezetre¹ adjuk, úgy mint fogott birák, vitézli és nemesség,² jelöessen³ Székely Gergely előtt, Cseh István előtt, Vas János előtt, Lázár Ferencz előtt. Az Zsuki István az ő hugaival egyetembe az ő mustoha⁴ anyjokot,⁵ az Báthori Annát, ki volt az Zsuki János felesége, megelégitette⁶ az féljül megmondott⁷ Zsuki István, mind jegyruhájáról,⁸ mind kedéglén egyébékéről, valami vala, mind ruhából, mind egyéb ingó-bingó morhájából⁹ és atyjának pénzéből,¹⁰ úgy mint ada, egybe számlálván,¹¹ hetven forintot mi előttünk, és továbbá ily módon, hogy ez elmúlt adóért¹² kell¹³ venniék zabot¹⁴ és elvessék; azt is előttünk így végéztük. Továbbján¹⁵ ez féljül megmondott Anna asszon ada mi előttünk mindenékéről az Zsuki Istvánnak menedékét.¹⁶ Ezt mi az mi pécsetünkkel ezt mégerössítöttük és emlékezetre adjuk. Ez levél költ Kolozsvárt, kedden,¹⁷ Laetare előtt való vosárnap előtt. Anno Domini 1508.

Jegyzetek.

1. *emlékezetre.* Az *ë* hang nem pusztá visszakövetkeztetés. Kolozsvár jó egy-két századdal későbbben térhetett rá az *e*-zésre.

2. *ës-nemesség* am. *õsnemesség, õsi nemesség.* Az *õs* szó magánhangzója eredetileg rövid volt (e : õ : ô), a nép nyelvében részben ma is az (Vö. Zolnai: Nyelvemlékeink 64. l.) s eredeti jelentése főnévi (= *avus*.) A melléknévi használatra ez a legősibb adat.

3. *jelöessen.* *Õ-zõ* alakok még: *mögerössítöttük, költ* s talán *menedéköt.*

4. *mustoha.* Ebben az alakban ma is járatos még Kolozsvár vidékén. Vö. Szinyei Tájsz. Aranyosszéken (Várfalva) is: *mustaha.*

5. *anyjokot.* A tárgyrag előtti zártabb hangzó gyakori a kolozsvári Dávid Ferencz és Heltai Gáspár nyelvében. Ma székelyes. Zártabb hangzók vannak még a *vosárnap* és *morhájából* szavakban s talán a *volá-ban.* Közülök a *vosárnap* ily alakban ma is él Aranyosszéken (Várfalva.)

6. *megelégitette.* Vö. mindenekről megelégitlek: *omnia debita reddam tibi* MA: Bibl. IV. 20.

7. *féljül megmondott.* Vö. De ez féljül mondott Pál Kenézi... (Szabács viadala.)

8. *jegyruhája.* Jelentése a régi nyelvben: *dos.*

9. *ingó-bingó morha,* am. *ingóság.* Tudvalevő, hogy a *marha* régen *vagyont* jelentett.

10. *egyébékéről, ruhájáról.* A *-ról, -ről* rag mindig ily alakban (*-rül, -rül*), a *-ból, -ből* mindig csak *-ból, -ből* alakban: *ruhából, morhájából.*

11. *egybe számlálván,* am. összesen.

12. *elmúlt* am. tavalyi.

13. *këll az szegény jobbágyok vëgyënek.* Meglepő erdélyiesség volna, ha a toll ki nem javítaná. Íráshibánál egyébként csak akkor vehetnők, ha társai is akadnának. Így is igen tanulságos.

14. *zabot.* Így írva: *zabod* és *zoboth.* Lennebb is: *menedéked* (?)

15. *tovëbbján* v. *továbbján* am. a fennebb előforduló *továbbá.* Ily alakban sem a régiségben, sem a népnyelvben nem ismeretes. Hasonló alakú személyragos határozók azonban gyakoriak: *jobbára, inkábbbára, jobbadára; csinján, hián, hiánabban* stb. Vö. Nyr. 41. 326.

16. *menedéköt* v. *menedékët.* A *nyugta* régi neve a kivészett *mëgmenik, kimenik* = *evado, liberor* igéből. A *mëgy* igével semmi köze.

17. *keddën,* írva *kedën.* Hosszú mássalhangzók még: *anna, azzon, vessek, Istvánnak,* de *jobagok, tovaba.* Van *ada* és *adda* is. A helyesírás egyébiránt elég következetes. Az *i* hang jele *y*, mely azonban a *j* jelölésére is szolgál. Az *ő, ö* jele: *o, ew, eu*; az *ü-é:* *u, w*; a *cz* jele: *c, ch*; a *cs-é:* *ch*; *gy:* *g*; *ly:* *l*; a mai *s* hang jele *f*, szó végén *s*; az *sz*-nek *z* felel meg, de ugyane betű jelöli a *z* és *zs* hangokat is.

A régi nyelvről való tudásunkat ennyiben gyarapítja ez az érdekes nyelvemlék. Nyelve kétségkívül az akkori kolozsvári nyelvjárás. Becsét kiváltképpen ennek köszönheti.

(Kolozsvár.)

Pálfi Márton.